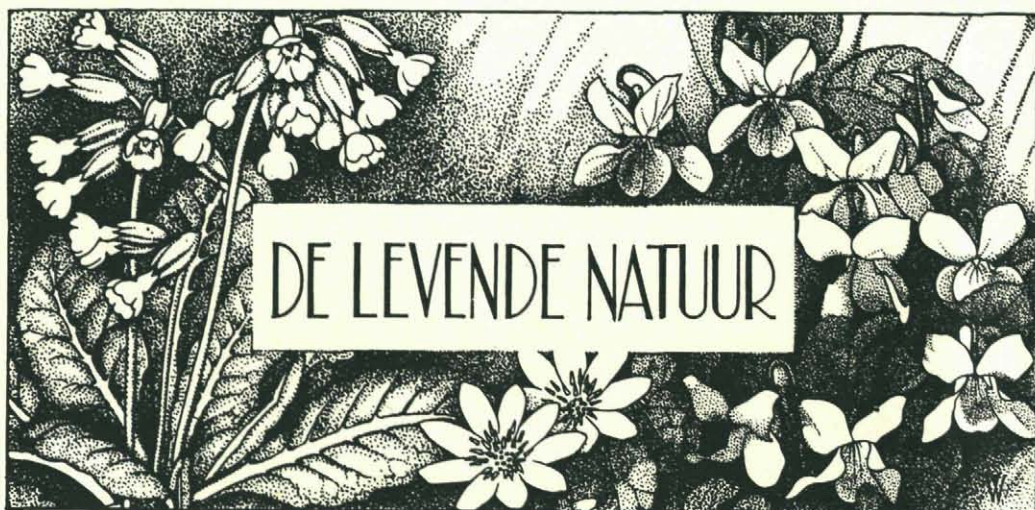

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. EN JAC. P. THIJSSE

Nieuws van het Texelse front

JAN P. STRIJBOS

Er zijn tal van oorzaken en verschillende omstandigheden waardoor ons Waddeneiland Texel een deel van de glans van zijn dierbare schoonheid verloren zag gaan. Er is sinds wij daar ruim 70 jaar geleden voor de eerste maal voet aan wal zetten heel veel veranderd; Texel heeft een ander gezicht gekregen, zoals zo veel op de wereld. Er zijn heel wat streken, die ik niet meer wil bezoeken en ook niet meer wil zien. De veranderingen die plaats grepen, maken dat het weerzien een desillusie zou betekenen en ik kan mij nu nog koesteren in de herinnering.

Texel blijft echter trekken, want er is toch nog veel waarin wij ons kunnen verheugen, ondanks de vele verliezen. De grote boosdoeners waren de moderne landbouwmethoden, een andere bedrijfsvoering, het diepere ontwateren en het steeds meer in zwang komen van het gebruik van kunstmest, dat tot verslaving leidde. Later kwam daarbij de ruil-

verkaveling, waarbij wel een zeer vreemde procedure werd gevolgd. Boeren die afwezig waren of allang geen land meer in bezit hadden of waren overleden, werden geacht voor te stemmen voor de plannen van ruilverkaveling. Alles werd recht en slecht, de aardige tuinwallen met hun bloemenweelde, die een zinvol aspect aan het landschap verleenden, moesten in vele gevallen verdwijnen en werden geslecht. Ook tal van schilderachtige oude schapenboetjes moesten er aan geloven. De nieuwe boerderijen die werden gebouwd, kunnen niet concurreren met de fraaie oude, riet-gedekte stolpboerderijen en detoneren in het landschap. Door de stage groei van de bevolking en de grote vraag naar geschikte woningen, zagen wij in verscheidene dorpen gehele wijken met nieuwbouw verrijzen, die niet altijd onze bewondering konden wegdragen. Er kwam import van elders, en boeren uit Zeeland en uit andere delen van het land

gingen zich bezig houden met het verbouwen van aardappelen, granen en vlas, terwijl de geboren en getogen Texelaar van oudsher schapenboer bleef. Het gebruik van pesticiden kwam in de mode in de strijd tegen planteziekten en schadelijke insecten, waardoor ook nuttige insecten werden getroffen, want gif kijkt niet uit en doodt vriend en vijand. Dit alles, met een steeds stijgende en blijkbaar niet in te dammen stroom van toeristen en gasten, is oorzaak dat Texel niet gebleven is, zoals het was in de dagen dat Jac. P. Thijssen zich als bovenmeester van de Franse school kwam vestigen in Den Burg. Hij heeft nog de glorie van de Fonteinnol en de bloemenweelde van de Mient gekend. Daar genoot hij van een zeer bijzondere flora. Allemaal planten die speciale eisen stellen aan de structuur van de bodem, aan standplaats en klimaat. Daar groeiden verscheidene soorten orchideeën en gentianen, Teer guichelheil, Parnassia en Rondbladij wintergroen. Door ontginning ging dit gebied verloren.

In 1880 ging het paradijs van het Grote Vlak verloren door het graven van de Moksloot. Dat gehele gebied van unieke duinplassen werd opgeofferd en vernietigd door een onjuist inzicht en verkeerde beslissingen. Het betrof hier een uitgebreid complex van duinplassen en moerassen in het zuidwestelijke deel van het eiland. Het Grote Vlak was wel de belangrijkste duinplas en met een lengte van ruim twee kilometer ook de grootste. Daaraan grensden het Pompevlak en de Bleekersvallei, een dorado voor Lepelaars, Blauwe reigers, Futen, Zwarte sterns, Roerdampen en allerlei eenden, en langs de randen daarvan lag het domein van tal van weidevogels; en dat er veel Meerkoeten voorkwamen spreekt vanzelf. Door het aftappen van het zoete water, het leven brengende element, kwam het gehele gebied droog te liggen. Toen verloor het zijn aantrekkelijkheid voor de vele vogels en ontstond er een dor en woestijnachtig gebied dat spoedig veroverd werd door Struik-en Kraaiheide. Het omliggende duingebied werd ook droger en droger en overgeleverd aan de grillen van de wind.

Pas in 1956 werd een stuw gelegd in de Moksloot en wel in verband met de plannen voor de waterleiding. De oude glorie keerde echter niet meer terug.

Toen wij de eerste maal naar Texel trokken, was kamperen overal nog mogelijk waar een stukje vlak land te vinden was, groot genoeg om een tentje neer te zetten. Dat kon toen nog, maar thans is dat allemaal geregeld bij verordeningen en bepalingen. Je moet in het bezit zijn van een kampeerpaspoort, waarmee je bewijzen moet dat je een volleerd en deskundig kampeerder bent. Een soortement middelbare akte Kamperen. Menige Texelaar ging kamers verhuren aan de wassende stroom gasten en moest zichzelf dan in de zomermaanden tevreden stellen met een schuurtje of boet of een kippenhok. Er verschenen tal van pensions, hotels en restaurants, eethuizen, patatkramen en ijssalons, boetieks en koffieshops, overal verschenen de annonces „Zimmer frei”. Iedereen trachtte een graantje mee te pikken van de algemene welvaart. Eertijds was er een arme bevolking die met hard werken een schrale boterham wist te verdienen, maar daarbij wel vaak onafhankelijk en eigen baas bleef. Maar het toenemende toerisme bracht geld in het laatje en iedereen profiteerde daarvan. De jeugd roste op brommers en reed doelloos rondjes door de dorpen en deed zich te goed aan patats frites met een klodder mayonaise, aan ballen gehakt, fricandellen en dergelijke lekkernijen zoals overal elders. De streektaal, het zo aardig klinkende Texelse dialect, ging deels verloren. Alleen de oudere generatie hanteert ze nog, maar die wordt kleiner en kleiner en het is te voorzien dat het Texels in de toekomst een dode taal wordt en alleen in het woordenboek van de neerlandicus Dr. S. Keijzer, een geboren Texelaar, nog zal blijven voortleven.

De eenvoud en de gemoedelijkheid van vroeger jaren, die — naast het natuurschoon en de onbegrijpelijke vogelrijkdom — de grote charme van Texel vormde, raakte zoek. De Texelaar is van huis uit bijzonder gastvrij en hulpvaardig, niet zelden zeer intelligent en

Fig. 1. *Grote stern in dreighouding.*

begiftigd met een verrassende hoeveelheid boerenwijsheid. Wat hebben wij niet een genegenheid, vriendelijkheid en hartelijke vriendschap ondervonden in al die jaren dat wij regelmatig naar Texel trokken!

De Texelaar heeft bovendien een ingeboren afkeer van de drift en de haast, waaraan men de grote-stadsbewoner herkent. Is wat bedachtzaam en toont vaak een heerlijke mate van weldadig aandoende traagheid, en de rust die men op Texel nog overal kan vinden, is aan deze eigenschap debet. Hij is gesteld op zijn ponteneur en weet zijn goed recht met grote felheid en steekhoudende argumenten te verdedigen. Dat geeft vaak aanleiding tot geharrewar en een oud-burgemeester, die zijn pappenheimers goed had leren kennen, deed daar in zijn aardige boekje „Wij wonen op een eiland” een boekje over open. Ingezonden stukken schrijven in de krant wordt als vrijetijdsbesteding met talent beoefend. Een kennis van ons die plannen had na zijn pensionering zijn laatste levensdagen op Texel te slijten en er een fraai huis kocht, kwam daarvan terug nadat hij een jaar lang de Texelse Courant had gelezen. Er is te weinig eenheid en teveel gehacketak op Texel, vond hij.

Elk jaar zien wij het aantal gasten en dagjesmensen toenemen. Vooral de Duitsers hebben de weg gevonden naar onze kust en vormen van alle vreemdelingen wel het leeuwendeel. Zij stammen voor een belangrijk deel uit het nabije Roergebied, waar de vervuiling van de lucht en de atmosfeer afschuwelijke vormen heeft aangenomen, en al is het nog zulk onhebbelijk weer met harde stormachtige wind en voortdurende regenbuien, dan snuift de oosterbuur de frisse en zuivere zilte Texelse lucht op en oordeelt tevreden „frische Luft”.

Men heeft berekend dat het totale aantal toeristische slaapplekken in 1985 niet hoger dan 47.000 mag zijn. Dat is het genoemde streefgetal, maar zoals het er nu naar uitziet, zal dat aantal dan ruimschoots overschreden zijn. De stijgende stroom toeristen, die voor een bijzonder groot deel een auto meebrengen,

vormt een levensgroot probleem voor Texel en zijn gemeentebestuur. Wanbegrip in dit opzicht en een onjuist inzicht in de werkelijke waarde en betekenis van Texel hebben veel kwaad gedaan.

Op ornithologisch terrein moest Texel in de laatste jaren vele verliezen boeken. Van de Grauwe kiekendief, waarvoor vele Engelse ornithologen speciaal naar Texel kwamen, werd daar in 1902 voor het eerst een nest ontdekt. Hij nam daarna langzaam in aantal toe tot er omstreeks 1920 minstens 20-25 paren regelmatig tot broeden kwamen in de Texelse duinen. Daarna ging hij weer achteruit, zodat er in 1966 nog maar 7 paren waren. Thans is hij als broedvogel verdwenen. Ook de Torenvalk, vroeger wel de talrijkste roofvogel van Texel, is veel minder talrijk geworden. De nestkasten die in het terrein van Dijkmanshuizen en in de Geul voor deze soort beschikbaar werden gesteld, bleven de laatste jaren onbezet, terwijl het broeden op de grond, zoals dat in vroeger tijden geregeld plaats vond, de laatste jaren niet meer werd geconstateerd. De Kwartelkoning, vroeger een vrij talrijke broedvogel, is geheel verdwenen. De Bontbekplevier en de Strandplevier zijn beide als broedvogel sterk achteruit gegaan. Hetzelfde is het geval met de Watersnip en de Zwarte stern. Laatstgenoemde soort nestelde vroeger talrijk in het Grote Vlak en andere drasse duinvalleien. Door het graven van de Moksloot werd ze verdreven. In de polder Waalenburg hield zij het langste stand en omstreeks 1906 nestelden daar nog 40 paren. In 1923 was dat aantal gedaald tot 5 paren en na 1938 konden wij de Zwarte stern als broedvogel op Texel schrappen. Holenduif en Tortelduif werden zeer merkbaar minder talrijk. Door de bebossing in het zuidwestelijke deel van het eiland konden echter verschillende bosvogels zich installeren en talrijker worden. Het Gekraagde roodstaartje werd zoals overal in ons land minder talrijk, ofschoon het door de bebossing aanvankelijk werd gestimuleerd en in aantal toenam. Het Paapje zien wij echter

Fig. 2. *Jonge Grote sterns, bijna vliegvlug.*

veel en veel minder dan een kwarteeuw geleden.

Ook de Lepelaar moest een veer laten. Na vele mislukte pogingen brachten in 1933 vijf paren hun jongen groot in de Muy. In de volgende jaren nam het aantal steeds toe en in het topjaar 1940 waren er daar niet minder dan 150 paren en daarmee was dit het sterkste bolwerk van deze soort van geheel Nederland. Onder de invloed van vergiftiging door pesticiden daalde in het rampjaar 1965 het aantal zeer sterk. In 1957 had zich echter een klein aantal gevestigd in de Geul en sindsdien broedden daar elk jaar vijf tot zeven paren. In 1965 werden in de Muy 35 paren geteld en in de volgende jaren schommelde het aantal rond 30 paren. In 1977 waren er echter niet meer dan 25 paar en in de Geul 4-6 paren.

De Kemphaan bleek zeer gevoelig te zijn voor de verandering van zijn biotoop door moderne landbouwmethoden en de onzalige gevolgen van de ruilverkaveling. In het begin van deze eeuw nestelden er vele honderden paren in het Texelse land. In de loop der ja-

ren ging de stand hard achteruit en wel voor een groot deel door de ontwatering. Thans broeden er weer wat meer, schatting ongeveer 60 paren, en wel voornamelijk in de polder Waalenburg en Dijkmanshuizen. Opvallend was ook de achteruitgang van de Oeverzwaluw, die men op Texel Dijkzwaluw noemt. Deze vogels vonden nestelgelegenheid in zandafgravingen en in de door de storm steil afgeslagen zeereep en maakten hun nestholten ook vaak in tuinvallen. Dat is thans veel minder het geval, ofschoon er nabij Den Hoorn nog altijd Oeverzwaluwen nestelen in de tuinvallen. In de Zandkuil bij de Hoge Berg zijn ze allang geleden verdwenen. De grootste verliezen werden geleden door de verschillende sternsoorten. Het heeft er echter alles van dat het dieptepunt voor deze soorten voorbij is en dat zij zich weer gaan herstellen. Er zijn thans vele lichtpunten aan te wijzen en dat is verheugend.

De geschiedenis van de Grote stern vertoont op Texel vele ups en downs. Jan Drijver vertelt in zijn boek „Texel het Vogeleiland” dat de Grote stern met wisselend succes tot neste-

Fig. 3. *Visdievenpaar met jong.*

len kwam in de polder Waalenburg en in de Mielanden en zich ook ging vestigen op de schorren achter de polder „De Eendracht”. Daar nestelden in 1933 300 paren, maar in het daarop volgende jaar keerden de vogels jammer genoeg niet terug. Daarna ging het de Grote stern voor de wind; het aantal steeg elk jaar en in het begin van de tweede oorlog broedden er op de schorren niet minder dan 8000 paren. Maar de Duitse bezetters raapten de eieren, waardoor de vogels werden verdreven. In 1945 keerden ze echter terug en 150 paren brachten er toen jongen groot. Hun aantal steeg elk jaar en in 1956 werd hun aantal op 7000 geschat. Toen kwam de grote terugslag en Texel raakte zijn Grote sterns kwijt, en dat was ook het geval met alle andere kolonies in Nederland, behalve dan op Griend, waar een betrekkelijk klein aantal stand wist te houden. In 1964 sloeg het noodlot toe toen vele honderden Grote sterns de dood vonden. Op Texel zag men vaak de vogels zo maar plotseling uit de lucht vallen. Bij onderzoek bleek dat niet-afbreekbare vergiftige koolwaterstoffen de oorzaak waren. Hierdoor werden bovendien niet alleen de Grote sterns getroffen, maar ook de Visdieven en de Dwergsterns. Het is zeer waarschijnlijk dat ook de Lepelaars gedecimeerd werden door deze pesticiden. Een fabriek na-

bij Rotterdam die dergelijke bestrijdingsmiddelen fabriceerde en afvalstoffen loosde in de Waterweg was zeer waarschijnlijk de boosdoener. Deze gifstoffen worden opgenomen door de prooidieren van de sterns, zoals zandspiering, garnalen, puitaaltjes en kleine krabben en als deze nu als voedsel worden opgenomen, sterven de sterns door de cumulatie van het gif. De vervuiling van de Waddenzee is niet alleen te wijten aan de kwalijke afvalstoffen, afkomstig van de aardappelmeel- en kartonagefabrieken, die de „smeerpipen” lozen, maar voornamelijk aan de ongerechtigheden die de Rijn via de Noordzee onze Waddenzee binnenvoert. Deze zijn oorzaak geweest dat vele honderden Eidereenden de dood vonden.

In het jaar 1963 hadden de Grote sterns voor de laatste maal op de schorren achter De Eendracht hun jongen groot gebracht. De opzichters van „Natuurmonumenten”, de gebroeders Kees en Gerrit Boot, keken elk jaar met spanning uit naar de terugkeer van de sterns. Deze waren wel elk voorjaar present, maar kwamen er alleen slapen en van broeden was geen sprake. Pas na zeven jaar werd er een paar met eieren aangetroffen. In 1971 was het aantal aangegroeid tot 70 paren en in het daarop volgende jaar telde men er 112 nesten. Door een hoge zomervloed gin-

gen op vijf na alle nesten weer verloren. Het ging niet naar wens, maar in 1974 kwamen er ruim 200 paren broeden en deze zagen hun broedpogingen met succes bekroond. Het dieptepunt was toen wel gepasseerd. Hoge vloedbedreigden echter de nesten. Maar de beide opzichters Boot hebben toen het gevaar bezworen door een zandzakkendijk rondom het nestelterrein te leggen. Hierdoor bleven alle nesten gespaard en kwamen alle broedsels goed tot hun recht. In 1975 steeg het aantal tot ruim 260 nesten en in het volgende jaar was dat aantal weer meer dan verdubbeld. Het ging goed met de Grote sterns en dat bleek ook in 1977, toen het aantal nesten op meer dan 1000 werd geschat. De oppervlakte waarmede de nesten was bezet, was te groot om ze te voorzien van een zandzakkendijk, maar daar de nesten allemaal op het hoogste deel van het schor lagen, liet zich aanzien dat een flink aantal jongen de wijde wereld in zouden trekken.

Ook het aantal Visdiefjes neemt langzamerhand weer toe en in het prachtige vogelreser-

vaat van „de Petten”, telden wij voorjaar 1977 ruim 100 Visdiefjes. Maar hun aantal is lang niet zo groot als vroeger. Nadat door de zg. sterntjesmoord in de jaren 1907-1909, toen vele exemplaren geschoten werden in verband met de damesmode, ging de stand merkbaar achteruit. Na 1915 herstelde de soort zich echter en in 1926 schatte men het aantal op minstens 1000 paren. Door dezelfde oorzaken waardoor de Grote stern getroffen werd, ging ook het aantal Visdiefen zinderogen achteruit en in 1966 waren er nog maar 112 paren. De kans dat zij zich zullen weten te herstellen is echter aanwezig, nu er geen vergiftigingsgevallen meer worden geconstateerd.

Ook met de Dwergstern was het droevig gesteld. Vroeger jaren nestelden er vele honderden paren langs het gehele Noordzeestrand en hier en daar ook in het binnenland. Maar in de loop der jaren liep het aantal terug en na 1962 was deze soort als broedvogel van Texel verdwenen. En voorgoed meenden wij, want Dwergsterns stellen zeer bijzondere

Fig. 4. *Broedende Dwergstern.*

eisen aan hun broedgebied. Zij prefereren weinig bezochte stranden met een dikke schelpenlaag en het was ondertussen wel erg druk geworden op de Texelse stranden. Maar in het laatste van de jaren zestig keerden enkele paren terug op de schelpenbank van het Amfibie-kamp van de Mok. Dat was militair terrein en daar zaten zij veilig dachten wij. In 1975 was hun aantal gestegen tot 30 paren, maar door een onverlaat werden alle dertig nesten moedwillig vertrapt. In 1976 keerden echter ruim 20 paren terug en ook in 1977 waren er weer present. Toen ik medio mei van dat jaar te samen met de vogelwachter Anne Boon van het Staatsbosbeheer het terrein bezocht, telden wij er zes nesten met eieren en een groot aantal nog lege nestkuiltjes, hetgeen de verwachting wettigde dat het aantal broedparen ook dat jaar weer tussen de 25 en 30 zou liggen. Een verloren gewaande soort is weer terug gekeerd en dat is verheugend.

Ook betreffende de Rotgans valt goed nieuws te vermelden. Nadat door een ziekte in het zeegras de soort zeer gevoelige verliezen had geleden, liep het aantal sterk achteruit. De zeegras-soorten vormen voornamelijk het basisvoedsel dachten wij en als dat

niet meer beschikbaar is, zal de soort moeten verdwijnen. In de zestiger jaren bedroeg het aantal op de schorren, Drijvers Vogelweide, de Bol en op de graslanden van de polder De Eendracht tussen de 700 en 1500 exemplaren. Dat aantal steeg in de jaren 1975 en 1976 tot ruim 5000 stuks. Het bleek namelijk dat zij zich gingen voeden met ander voedsel en genoeg namen met verschillende soorten gras. In de polder De Eendracht werd een rotganzenreservaat gesticht van 50 ha. Tal van boeren gingen klagen over de Rotganzen en eisten schadevergoeding voor hun verlies aan gras. In 1976 werd door Faunabeheer niet minder dan f 160.000 schadevergoeding uitbetaald. Maar een vernufteling heeft een methode ontdekt, waardoor het mogelijk is geworden de Rotganzen af te houden van de graslanden waar zij niet gewenst zijn. Het bleek dat men door het slaan van palen van een meter lang en die door draad te verbinden, de Rotganzen kan weren. Op dergelijke weiden daalt geen Rotgans meer. Dat is inderdaad een trouvaille en een stuk goedkoper dan het uitbetalen van schadevergoedingen. Faunabeheer stelt palen en draad beschikbaar en dat is een regeling die allen kan bevredigen.

De Boomkikker, *Hyla arborea*, in Nederland

II. MIGRATIE

J. J. VAN GELDER, J. G. J. VAN DEN BROEK,
L. J. M. STORTELDER, P. B. KELLENNERS

Afd. Dieroecologie, Katholieke Universiteit, Toernooiveld, Nijmegen

Vanaf 1972 tot en met 1976 is door de afdeling Dieroecologie van de Katholieke Universiteit van Nijmegen onderzoek verricht aan Boomkikker-populaties in Twente en de Gelderse Achterhoek. In een vorig nummer van dit tijdschrift (3) werden een aantal aspecten van de algemene biologie van deze soort be-

licht. Onder andere dat de Boomkikker een aantal keren in zijn leven een bepaalde afstand moet afleggen: als pas gemetamorfoseerde eerstejaars moet hij van het water trekken naar de plaats waar hij volwassen (adult) wordt; eenmaal adult trekt hij na zijn overwintering naar het water om zich voort